

Odnos prema tuđicama u hrvatskim jezičnim savjetnicima

Živković, Mirela

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:287739>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatski jezik i književnost

Mirela Živković

Odnos prema tuđicama u hrvatskim jezičnim savjetnicima

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić

Osijek, 2012.

SAŽETAK

U radu će biti riječi o hrvatskim jezičnim savjetnicima, konkretno o *Antibarbarusu* autora Tome Maretića, tj. završnom dijelu prvoga izdanja *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* iz 1899. godine, *Braniču jezika hrvatskoga* autora Nikole Andrića iz 1911. godine, te *Književnom jezik u teoriji i praksi* iz 1964. godine, autora Ljudevita Jonkea.

Na temelju literature te korpusa iz odabranih časopisa pokušat će se utvrditi kakvu su sudbinu doživjele riječi koje su prema Maretiću, Andriću te Jonkeu bile valjane u suvremenom jeziku. Također je naglasak stavljen i na činjenice koje su bile od presudne važnosti za zauzimanje različitih stajališta navedenih autora, tj. što ih je potaknulo da sude pojedinim riječima.

Primjeri iz savjetnika potkrijepljeni su pojašnjenima iz *Velikog rječnika hrvatskoga jezika*, autora Vladimira Anića iz 2004. godine.

Ključne riječi: Tomo Maretić, barbarizmi, Nikola Andrić, Ljudevit Jonke, tuđice

UVOD

Temeljna literatura za problematiziranje ovog rada bit će *Antibarbarus* autora Tome Maretića, tj. završni dio prvoga izdanja *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* iz 1899. godine. Također, kao osnovna literatura, koristit će se i *Branič jezika hrvatskoga* autora Nikole Andrića iz 1911. godine, te *Književni jezik u teoriji i praksi* iz 1964. godine, autora Ljudevita Jonkea.

Pokušat će se temelju pojedinih primjera, iz navedenih savjetnika, koristeći *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* Vladimira Anića iz 2004. godine, pokazati kakvu su sudbinu doživjele riječi koje su prema Maretiću, Andriću te Jonkeu bile valjane u suvremenom jeziku, tj. u kolikoj mjeri su njihovi savjeti danas općeprihvaćeni i jesu li uopće?

Nadalje, u radu će biti govora o razlozima koji su potaknuli autore na zastupanje različitih mišljenja te općenito što ih je potaknulo da pojedine riječi pokušavaju izbaciti iz standardnoga jezika.

TKO JE BIO TOMO MARETIĆ

Tomo je Maretić poznat kao hrvatski jezikoslovac i leksikograf. Rođen je u Virovitici 13. prosinca 1854. godine, a umire u Zagrebu 15. siječnja 1938. godine. Pučku je školu polazio u Virovitici, a gimnaziju u Varaždinu, Požegi i Zagrebu. Na sveučilištu u Zagrebu diplomirao slavistiku i klasičnu filologiju. Godine 1878. položio je ispit za učitelja srednjih škola iz grčkog i latinskog kao glavne i hrvatskoga kao pomoćne struke. Doktorirao 1883. godine položivši ispit iz slavistike i filozofije te obranivši disertaciju "*O nekim pojavama kvantitete i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom*". Od 1890. godine član JAZU-a, a od 1915. godine do 1918. godine zauzeo i mjesto predsjednika. Zastupnik Khuenove unionističke stranke (pogrdno ih nazivali mađaronima) koja se zalagala za što bliže veze, odnosno političku integraciju Hrvatske i Mađarske, koje su tada bile dio Habsburške Monarhije, a svoj program su nastojali provesti politikom mađarizacije, odnosno uvođenjem mađarskog jezika i znamenja u hrvatske institucije.

Još dok je pohađao gimnaziju, objavljuje radove pod pseudonimom Tomislav. Od osamdesetih godina pozornost mu zaokupljaju problemi hrvatskog pravopisa i slovopisna pitanja te objavljuje nekoliko radova na te teme u kojima se zamjećuje želja za uvođenjem fonološkog pravopisa. Godine 1899. objavljuje dvije gramatike od kojih jednu akademsku pod nazivom *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, a drugu gimnazijsku pod nazivom *Gramatika hrvatskoga jezika za niže razrede srednjih škola* čime gramatičku normu hrvatskoga jezika preusmjerava prema stanju u novoštokavskim govorima koristeći pri tomu djela koja nisu bila reprezentativna za tadašnje hrvatsko jezično stanje. Te gramatike ujedno predstavljaju i konačan obračun s jezičnom koncepcijom hrvatskoga standardnoga jezika zagrebačke filološke škole.

Maretić se ubraja među prve štokavske puriste. Dakle želi što manje riječi iz kajkavaskog i čakavskog narječja u standardnom jeziku, a što više iz štokavskog.

Godine 1907. preuzima uređivanje Akademijina *Riječnika* i do svoje smrti obrađuje 5 500 stranica te tako dobiva mjesto jednog od najplodnijih hrvatskih leksikografa. Proučavao je jezik slavonskih i dalmatinskih pisaca te narodnu epiku, a i prevodio je s poljskog, latinskog te grčkog. Za prijevod je klasika oblikovao akcenatski heksametar.

Po svojim nazorima Maretić je vukovac, zagovornik kulta Vuka Karadžića u Hrvata, hrvatskoga i srpskog jezičnog jedinstva i fonološkoga pravopisa, idealizator "čistoga narodnog jezika" i isključivo (novo) štokavske osnovice hrvatskoga standardnoga jezika.

STVARALAŠTVO

Mirko Peti u članku pod nazivom *Jagić o Maretiću*, donosi niz kritika Vatroslava Jagića na radove Tome Maretića iz kojih se doznaje nešto više o Maretićevu djelovanju u razdoblju između 1881. godine te 1900. godine. U studiji pod pod naslovom *O narodnoj zagonetki hrvatskoj*, Maretić želi zagonetku kao tvorevinu narodne mašte i duha osvijetliti i s njezine formalne strane, da pokaže velik utjecaj što ga na stvaranje konkretnih slika ima jezik (Peti 2008).

Prijevod Homerove *Odiseje* izlazi mu kao prvi svezak Biblioteke *Prijevodi grčkih i rimskih klasika* u Zagrebu u izdanju Matice hrvatske te od velike je važnosti jer se heksametar kao pjesnički metar izvornika prvi puta u tolikom opsegu primjenjuje na hrvatsko-srpski jezik (Peti 2008).

U radu *Veznici u slovenskijem jezicima*, Maretić vrlo temeljito obrađuje slavenske veznike i to ne samo s obzirom na njihov oblik nego i s obzirom na njihovu sintaktičku ulogu. Monografija obuhvaća sve slavenske jezike, a jedina je mana, prema Jagiću, što na kraju nedostaje popis pojmova i stvari koji bi olakšao snalaženje u tekstu (Peti 2008).

Od rada *Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima*, očekivala se analiza grafije u starim hrvatskim knjigama uz koju će stajati navedeni razlozi za ovaj ili onaj način pisanja, a umjesto objektivne analize grafije, Maretić u istraživanju polazi od teze da se u starijim tiskanim djelima hrvatske književnosti pretežno pojavljivao fonetički način pisanja i to želi dokazati (Peti 2008). Opsjednutost fonetičkim pisanjem proizlazi iz toga što je Maretić bio vjerni sljedbenik Vukove škole i pod velikim utjecajem kraljice „*Piši onako kako govoriš*“. U Tablici 1. izdvojena su dva Maretićeva savjeta koja se nalaze u radu *Ruske i češke riječi u književnom hrvatskom jeziku* koja dokazuju njegovo naginjanje na fonetičko pisanje (Maretić 1892), a u suvremenom *Hrvatskom pravopisu* iz 2000. godine autora Stjepana Babić, Božidara Finke te Milana Moguša, pronalazi se objašnjenje kako se iste riječi danas pišu.

Tablica 1.

<i>Prema Maretiću</i>	„ <i>Hrvatski pravopis</i> “ (Babić, S., Finka B.,
-----------------------	--

	Moguš, M. 2000)
<i>Minhen</i>	<i>Munchen</i>
<i>Lajpcig</i>	<i>Leipzig</i>

Dakle, tablica pokazuje kako Maretić predlaže da je bolje napisati Minhen umjesto Munchen (kako se piše u jeziku njemačke države), ili Lajpcig umjesto Leipzig. Na takav način se svakako neće narušiti čistoća jezika prema njegovu mišljenju. Savjet nije zaživio u narodu što potvrđuje i suvremeni pravopis gdje se pronalazi teza da se dijelovi država i imena pišu izvorno ako zbog višestoljetnih povijesnih veza nisu poprimili hrvatski lik (Babić, S., Finka B., Moguš, M. 2000).

U prvom dijelu rasprave u radu *Kosovski junaci i događaji u narodnoj epici*, Maretić navodi da je srpska narodna epika nastala u 15.st, što Jagić smatra netočnim jer tvrdi da je epika kao književni rod nastala u najstarijim i najprimitivnijim vremenima, iz prirodnog stanja naroda. Maretić mu na to odgovara u radu *Odgovor na recenzije g. prof. dr. V. Jagića* iznoseći tvrdnju kako se usmena srpska epika javlja u 15.st iz razloga što ranije ne postoje srpske epske pjesme (Peti 2008).

Jedan od niza Maretićevih radova jest i *Slavenski nominalni akcenat s obzirom na litavski, grčki i staroindijski*, gdje uspoređuje praslavenski naglasak s litavskim, grčkim i staroindijskim u području imenica (Peti 2008).

Godine 1899. Maretić izdaje *Gramatiku i stilistiku hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Od Jagića doznajemo da se ta gramatika razlikuje od prethodnih (Budmani i Novaković) ne samo opsegom već i drugačijom obradom predmeta. Dok su se prethodnici ograničavali na analizu predmeta prema odnosnim gledištima, Maretić rasuđuje o činjeničnom stanju, komentira činjenice (Peti 2008).

Iz časopisa *Jezik* doznaje se precizno da se u podlozi hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika nalazi istočnohercegovački novoštokavski dijalekt, isti onaj koji Srbima nameće Vuk Stefanović Karadžić kao književni u prvoj polovici 19.st (Bašić 2004).

Ivan Lupić u časopisu *Kolo* objavljuje rad *Jedan pogled na dva Vukovca: Vatroslav Rožić i Tomo Maretić*, gdje iznosi tezu da je Maretić svoju savjetodavnu karijeru započeo dodatkom navedenoj gramatici općepoznatog *Antibarbarusa* te je tako zaslužio ime jezičnog purista ili čistunca (Lupić 1999).

Iz Petijeva rada se doznaje da je ta gramatika imala i političku stranu jer je Maretić molio Jagića da pozitivno kritizira njegovo djelo kako ga ne bi napadali iz časopisa *Vienac* i *Obzor*

te proglasili njegovo djelo bezvrijednim jer je on prema Srbima pravedan. Smatra se da molba nije utjecala na Jagića jer je on već bio ugledan filolog , već je kritizirao onako kako bi i da ga Maretić nije zamolio (Peti 2008).

U radu Nataše Bašić pod nazivom *Ljudevit Jonke i jugoslavenski jezični unitarizam*, doznaje se kako Antun Radić u svojim člancima kritizira Maretićevu gramatiku zato što pri njezinu radu nije uzeo u obzir ni jedno hrvatsko književno djelo, a u samom naslovu mu se nalazi pridjev *književni* (Bašić 2007).

Godine 1924. izlazi *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom*. Predgovor savjetnika pisan je ekavicom, a savjeti ijekavicom. Maretićev cilj koji želi ostvariti tim djelom jest izbaciti iz jezika sve riječi koje ometaju ideju jezičnog savjetništva i smatra lošom uporabom sve riječi koje nisu u narodnom jeziku, a pritom se posebno protivi uporabi kajkavizama i neologizama.

UTJECAJ

Od velike je važnosti činjenica da je Maretić pripadao krugu hrvatskih vukovaca, tj. prema Lupiću, krugu jezikoslovaca koji standardni jezik poistovjećuju s narodnim govorom.

U časopisu *Jezik* pronalazi se tvrdnja kako oni ne prepoznaju samostalnost književnog jezika pa njegove oblike pokušavaju izvoditi iz dijalekta ili ih dijalektom omeđiti (Bašić 2004).

Hrvatski vukovci slijede ideje Vuka Karadžića i smatraju da osnovicom standardnoga jezika svih štokavaca trebaju biti novoštokavski govori te je zbog toga prisutan otpor prema kajkavizmima i čakavizmima.

Maretić, kao čelnik vukovaca, zagovara „*jedinstven jezik jednog naroda dvojakog imena*“ (Musa 2007: 117).

ŠTO MARETIĆ PODRAZUMIJEVA POD BARBARIZMIMA

Uspoređivanjem Rožića i Maretića, Lupić zaključuje da su za Maretića barbarizmi sve što se protivi čistomu štokavskom književnom jeziku, dakle ne samo“ pravi barbarizmi“ nego i rđavi neologizmi, provincijalizmi , arhaizmi pa i gramatičke (pravopisne) pogreške uopće, a kad s razine dijalekta prijedemo na razinu narječja, borba protiv barbarizama postaje borba protiv

kajkavizama. Za njega su barbarizmi posebno riječi koje su načinjene prema riječima istog značenja u tuđem jeziku (Lupić 1999).

Aneta Stojić u svojoj raspravi *Njemačke posuđenice i hrvatski ekvivalenti* kaže da Maretić u svojim savjetnicima podvrgava kritici sve riječi koje nisu u narodnom jeziku našem ili koje se ne slažu s duhom našega našega jezika kako bi što više približio hrvatski i srpski (Stojić 2008).

Lupić iznosi Maretićevo načelo koje kaže da *ne mora sve što je u književnom jeziku biti i u narodu, ali ako je nešto u narodu, bilo bi dobro da je u književnom jeziku* (Lupić 1999: 48).

Također smatra da riječima za koje se ne zna točno odakle potječu, nema mjesta u hrvatskom jeziku.

Tablica 2. daje prikaz pojedinih riječi koje se pojavljuju kod Šuleka, a podrijetlo im nije jasno utvrđeno, ne zna se odakle su došle u hrvatski jezik (možda preko ruskog, a možda preko češkog), prema Maretiću ih treba izbaciti.

Tablica 2.

	<i>Vladimir Anić „Rječnik hrvatskoga jezika“</i>
<i>Načelo</i>	<i>1. Osnovna ideja ili čvrsto stajalište od kojega se ne odstupa jer čini temelj nazora, pogleda na svijet ili načina ponašanja 2. Princip ili zasada</i>
<i>Nagrada</i>	<i>1. priznanje za rad , zasluge, stvaralačko djelo, uspjeh u nekoj djelatnosti 2 .plaća za izvršen posao</i>
<i>Predgovor</i>	<i>Tekst na početku knjige koji objašnjava glavni tekst,daje podatke koji olakšavaju čitanje i razumijevanje glavnog teksta</i>

Tablica pokazuje kako se navedene riječi pronalaze u Anićeveu *Rječniku* zajedno s objašnjenjima, što znači da žive u standardnom jeziku te su općeprihvaćene u narodu bez obzira što ih je Maretić smatrao nevaljanim.

ANTIBARBARUS

Vlasta Rišner u svom radu *Hrvatsko jezično savjetništvo u 20. stoljeću* navodi da prikaz hrvatskih jezičnih savjetnika započinje obimom malim, ali utjecajem velikim tekstom, završnim dijelom prvoga izdanja *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika, ANTIBARBARUSOM*, tj. *Dodatkom stilistici*.

Zbog *Antibarbarusa* i u njemu prisutnoga štokavskog purizma, navedena gramatika smatra se početkom hrvatskog jezičnog savjetništva koji je odredio smjer kretanja hrvatskoga jezika ne samo na gramatičkom, nego i na polju jezičnog savjetništva (Rišner 2006).

Za razliku od savjetnika iz 1924. godine u *Antibarbarusu* nema uvodnog dijela te se samo iznose riječi koje se smatraju barbarizmima i daju savjeti koje je bolje upotrijebiti umjesto nevaljalih kajkavizama, bohemizama, germanizama i rusizama. U njemu se pronalazi i mnogo savjeta koji su usmjereni protiv jezične ekonomije.

Od Lupića se doznaje da je Rožić pronašao poticaj za svoj mali priručnik u *Antibarbarusu* koji je naslovljen *Barbarizmi u hrvatskom jeziku* i objavljen 1913. godine (Lupić 1999).

SUDBINA MARETIĆEVIH SAVJETA

U Tablici 3. navedene su riječi *nelagodan* i *neugodan* koje su preuzete iz predgovora Maretićeva savjetnika iz 1924. godine kao primjer kako među književnicima vlada nestašica pravog jezičnog osjećanja, kaže da one nalikuju jedna na drugu, ali su im značenja različita (Maretić 1899).

Tablica 3.

	<i>Prema Aniću</i>
--	--------------------

<i>Nelagodan</i>	<i>Neugodno stanje izazvano obično vanjskim poticanjem, osjećaj izazvan tuđim ponašanjem</i>
<i>Neugodan</i>	<i>Nelagodno, neprilično, nezgodno, neprijazno</i>

Tablica jasno pokazuje kako Anićev *Rječnik* Maretićeve tvrdnju osporava, jer za te dvije riječi donose se gotovo jednaka objašnjenja, jedna riječ pojašnjava drugu.

U razgovornom jeziku ipak se ponekad primjenjuju i jedna i druga u istim značenjima, ali ovisno o kontekstu ponekad se koristi ili jedna ili druga.

Tablica 4. prikazuje Maretićeve prijedloge koji se nalaze u *Antibarbarusu*, da se umjesto riječi *domjenak* (nastala prema njem. Wortwechsel) upotrebljava riječ *razgovor*, a umjesto riječi *listina* (češka riječ) bolje bi bilo *isprava* (Maretić 1899). Objašnjenja u Anićevu *Rječniku* govore kako se navedene riječi ne upotrebljavaju u istim značenjima.

Tablica 4.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>Domjenak (Prema njemačkoj riječi Wortwechsel)</i>	<i>Mala kućna zabava ili susret uz čašćenje u prijateljskom, kolegijalnom</i>
bolje <i>Razgovor</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Izravna, usmena razmjena mišljenja, stavova, dojmova između dviju ili više osoba</i> 2. <i>Izmjenjivanje govornih poruka</i>
<i>Listina (češka riječ)</i>	<i>Povelja, stari spis pisan rukom s povijesnom vrijednošću</i>
bolje <i>Isprava</i>	<i>Ovjereni pismeni dokument o nekom pravnom činu kojim se predočuju neki podaci</i>

Tablica zapravo pokazuje kako navedeni savjeti nisu pravovaljani jer u suvremenom standardnom, a i razgovornom jeziku postoje dva različita objašnjenja za te iste riječi koje po Maretiću imaju jednaka značenja.

U Tablici 5. nalazi se Maretićev savjet koji je doživio sličnu sudbinu kao i savjeti navedeni u prethodnoj tablici. Umjesto glagola *uspostaviti* smatra da je prihvatljivije upotrijebiti glagol *obnoviti* (Maretić 1899).

Tablica 5.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>Uspostaviti (prema njemačkom glagolu wiederherstellen)</i>	<i>Stvoriti ili srediti za duže vrijeme</i>
<i>bolje Obnoviti</i>	<i>Vratiti porušeno, dotrajalo u prijašnje stanje</i>

Prema objašnjenjima navedenih riječi koji se pronalaze u Anićevoj *Rječniku* može se zaključiti kako se ne upotrebljavaju u istim značenjima u suvremenom standardnome jeziku. Ponekad u razgovornom se jeziku, ovisno o kontekstu, mogu dovesti u vezu, ali to se događa rijetko.

Maretić često ide protiv jezične ekonomije što se vidi u Tablici 6. iz njegova savjeta koji kaže da je umjesto riječi *glede*, bolje reći *Što mislite o tome?* (Maretić 1899).

Tablica 6.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>Glede (smatra nepotrebnim prijedlogom)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Što se tiče (toga)..</i> 2. <i>U odnosu (na to) ..</i>

	3. <i>O (tome) ..</i> 4. <i>U vezi (nečega) ..</i>
bolje <i>Što mislite o tome?</i>	

U Anićevu *Rječniku* nalazi se navedeni prijedlog te se vidi kako se može primjenjivati na više načina, ovisno o kontekstu. Što se tiče razgovornog jezika, primjenjuje se i navedeni prijedlog, ali i rečenica ovisno od govornika do govornika te i o tome što se želi u pojedinom trenu objasniti ili reći.

I Tablica 7. pokazuje kako Maretić ide protiv jezične ekonomije. Umjesto riječi *pravodoban*, kaže da je bolje reći *u pravo doba* (Maretić 1899).

Tablica 7.

	Prema Aniću
<i>Pravodoban</i>	1. <i>Koji se događa u pravo vrijeme</i> 2. <i>U pravo doba</i>
bolje <i>U pravo doba</i>	

U razgovornom jeziku rjeđe se čuje „*Došao si pravodobno.*“ Ovisno o govornicima, ali češće se čuje „*Došao si u pravo doba*“.

Tablica 8. donosi primjer gdje se vidi kako Maretić pokušava postupiti u skladu s jezičnom ekonomijom. Dakle, umjesto rečenice *To nije umjesno*, kaže kako je bolje upotrijebiti riječ *umjestan/neumjestan* koja je prijevod njemačke riječi *statthaft/unstatthaft* (Maretić 1899).

Tablica 8.

	Prema Aniću
--	-------------

<i>To nije umjesno</i>	
bolje <i>Umjestan/neumjestan (prema njemačkoj riječi statthaft/unstatthaft)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Koji je na svome mjestu, odgovara potrebi prilici</i> 2. <i>Opravdan</i>

Iako riječ *umjestan/neumjestan* pronalazi svoje mjesto u standardnome jeziku, što se potvrđuje Anićevim rječnikom, u razgovornom jeziku češće se primjenjuje rečenica *To nije umjesno*. Ipak, ovisno o kontekstu, primjenjuju se i ponuđena rečenica i riječ koju je Maretić smatrao boljim rješenjem.

U Tablici 9. nalazi se niz primjera preuzetih iz *Antibarbarusa* koji pokazuju kako i Maretićevi prijedlozi i riječi koje je htio zamijeniti, jer su češkog ili ruskog podrijetla, imaju svoje mjesto u Anićevoj *Rječniku*, odnosno u suvremenom standardnom jeziku.

Tablica 9.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>Dostatan (češka riječ)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kojega je dostatno za onoliko koliko treba</i> 2. <i>Koji je dovoljan</i>
bolje <i>Dovoljan</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kojega je dosta za onoliko koliko treba</i> 2. <i>Dostatan</i>
<i>Ogroman (ruska ili češka riječ)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Vrlo velik</i> 2. <i>Izrazito golem</i>
bolje <i>Golem</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Koji je vrlo velik</i> 2. <i>ogroman</i>
<i>Poljodjelac</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Onaj koji se bavi obrađivanjem polja</i>

	2. <i>Ratar, zemljoradnik</i>
bolje <i>Ratar</i>	1. <i>Onaj koji obrađuje zemlju</i> 2. <i>poljodjelac, zemljodjelac, poljoprivrednik, seljak</i>
<i>Izviniti, izvinjavati (ruski glagol)</i>	<i>Ispričati se</i>
bolje <i>Oprostiti, ispričati</i>	<i>Otpustiti dug, zaboraviti</i>
<i>Priključiti (prema njemačkom glagolu anschliessen)</i>	<i>Pridružiti se komu, združiti se s kim, ući u sastav članova, postati sudionik čega</i>
bolje <i>Pridružiti</i>	<i>Spojiti, sastaviti, združiti, priključiti se komu, prići</i>

Glede prvog gore navedenog primjera u tablici, u razgovornom jeziku češće se čuje riječ *dovoljan* već što se čuje riječ *dostatan*, ali i jedna i druga se primjenjuju. Što se tiče ostalih primjera, u razgovornom jeziku jednako se upotrebljavaju i predložena riječ i ona koju Maretić nije smatrao valjanom.

Tablica 10. daje prikaz pojedinih Maretićevih savjeta iz *Antibarbarusa* koji nisu zaživjeli u standardnom jeziku. Riječ *protudokaz* smatra nevaljalom i želi ju zamijeniti riječju *protivudokaz* ili pak *protivni dokaz*, a riječ *poduzetnik* riječju *pothvatnik*.

Tablica 10.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>Protudokaz (protu-kajkavski predmetak)</i>	<i>Dokaz koji opovrgava tvrdnju iznesenu kao dokaz</i>
bolje <i>Protivudokaz</i>	<i>Nema u riječniku</i>
ili <i>Protivni dokaz</i>	
<i>Poduzetnik (njem. unternehmen)</i>	<i>Pojedinac ili pravna osoba</i>

bolje <i>Pothvatnik</i>	<i>Nema</i>
-------------------------	-------------

Dakle, tablica pokazuje kako se u Anićeve *Rječniku* riječi *protivudokaz* te *pothvatnik* ne pojavljuju, dok riječi *protudokaz* i *poduzetnik* imaju svoje mjesto te pripadaju standardnom jeziku.

Kao i Tablica 10., i Tablica 11. donosi Maretićeve savjete koji nisu zaživjeli u standardnome jeziku kao valjani. Rusku riječ *pokrovitelj* želi zamijeniti riječju *zakrilnik*, dok riječ *iznovično* smatra prihvatljivijom od riječi *ponovno*, kao i riječ *podbadati* boljom od riječi *podstrektavati* (Maretić 1899).

Tablica 11.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>Pokrovitelj (ruska riječ)</i>	<i>Onaj koji štiti koga ili što pružajući pomoć, zaštitnik</i>
bolje <i>Zakrilnik</i>	<i>Nema u rječniku, no kraj glagola „zakriliti“ pronalazi se pojašnjenje „pružati zaštitu“</i>
<i>Ponovno (nepotrebna kovanica)</i>	<i>Opet, još jednom, iznova</i>
bolje <i>Iznovično</i>	<i>Nema u rječniku, ali se pronalazi riječ iznovičan s objašnjenjem „koji se događa iznova, ponovan“</i>
<i>Podstrektavati (ruska riječ)</i>	<i>Nema u rječniku, ali se pronalazi objašnjenje za riječ podstrek = poticaj</i>
bolje <i>Podbadati</i>	<i>Šaliti se na čiji račun, izazivati, dražiti</i>

U prethodno postavljenoj tablici vidljivo je kako riječi *zakrilnik* te *iznovično* ne pronalaze svoja mjesta u hrvatskome standardnome jeziku što potvrđuje Anićeve *Rječnik*. Što se tiče razgovornog jezika, rijetko će se upotrijebiti riječi *zaštitnik* i *pokrovitelj* u istom smislu. Riječ *pokrovitelj* imenuje osobe, nositelje poduzeća, koje novčano potpomažu nekoga, dok se riječ

zaštitnik promatra u širem smislu. Umjesto nevaljane Maretićeve riječi *zakrilnik*, u razgovornom se jeziku češće koristi riječ *zaštitnik* od riječi *pokrovitelj*. Riječ *ponovno* je česta u razgovornom jeziku.

U tablici je vidljivo kako niti riječ *podstrektavati* nema objašnjenja u navedenom rječniku, ali ako se pozornost usmjeri na značenje riječi *podstrek*, može se izvesti zaključak kako se glagol *podstrektavati* trebao upotrebljavati u značenju poticati nekoga, što se razlikuje od značenja glagola *podbadati*. Ovisno o kontekstu, glagol *podbadati* često nosi negativne konotacije. Dakle, navedeni Maretićev savjet nije zaživio kao takav jer značenja se riječi koju je smatrao nevaljanom te koju je ponudio ne podudaraju.

U Tablici 12. navode se Maretićevi savjeti iz *Antibarbarusa* koji kažu kako bi se riječ *rastlina*, jer je češkog podrijetla, trebala zamijeniti riječju *biljka*, a riječ *siromak* riječju *siromah*.

Tablica 12.

<i>Rastlina (češka riječ)</i>	<i>Nema</i>
bolje <i>Biljka</i>	<i>Organizam koji uz čovjeka i životinje tvori živi svijet</i>
<i>Siromak</i>	<i>Nema</i>
bolje <i>Siromah</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Ubog, siromašan čovjek</i> 2. <i>Bijednik</i>

U tablici se vidi kako se u Anićeve *Rječniku* pronalaze objašnjenja za riječi *biljka* te *siromah*, dok se riječi *rastlina* i *siromak* ne pojavljuje, što znači da su ta dva Maretićeva savjeta zaživjela u standardnome jeziku.

Tablica 13. krije Maretićev savjet koji kaže kako glagol *manjkati* nije valjan kada nosi značenje nedostati ili nedostajati, ali ako se upotrebljava u značenju poginuti ili lipsati (kada se radi o stoci), onda je prava narodna riječ (Maretić 1899).

Tablica 13.

	<i>Prema Aniću</i>
Manjkati (glagol talijanskog podrijetla)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nedostajati, ne biti na mjestu 2. Ne biti ondje gdje se očekuje 3. Ponestajati nečega

Kao što se vidi iz tablice, Maretićev savjet nije zaživio u potpunosti. U Anićeve *Rječniku* se pronalazi objašnjenje za glagol *manjkati* u značenju nedostajati, što znači da kao takav pripada standardnomu jeziku, ali i u razgovornom je prisutan. Može se potvrditi njegova teza kako navedeni glagol u značenju poginuti ili lipsati (kada se radi o stoci) predstavlja pravu narodnu riječ jer u razgovornom se jeziku često primjenjuje kao takav.

TKO JE BIO NIKOLA ANDRIĆ

Nikola je Andrić poznat kao hrvatski književnik, književni povjesničar, prevoditelj, filolog, no i kao dramaturg i kazališni djelatnik, te urednik i nakladnik. Rođen je u Vukovaru 5. prosinca 1867. godine, a umire u Zagrebu 7. travnja 1942. godine.

Studirao je slavistiku i romanistiku u Beču i Parizu, a filozofiju je doktorirao također u Beču. Bio je čovjek iznimne duhovne snage i moralnosti. Pokretala ga je i upravljala silna energija i uvijek dovodila do cilja i uspjeha. Ističe se sklad i ravnoteža njegove osobe u kojoj se školovanjem u Beču i Parizu ucijepila germanska energija i upornost te francuska gipkost i elegancija, doznaje se iz članka autorice Katice Čorkalo Jemrić pod nazivom *Svestrani naš Vukovarac Nikola Andrić*, objavljenog 1911. godine. Germanski utjecaji sačuvali su ga od mjestimične površnosti francuskih, a francuski od pedanterije germanskih utjecaja.

Andrić je poznat i kao dramaturg i intendant Hrvatskog narodnog kazališta, te je zajedno sa Stjepanom Miletićem 1898. godine zauzeo jedno od mjesta utemeljitelja zagrebačke glumačke škole. Smatra ga se i jednim od osnivača osječkoga Hrvatskoga narodnoga kazališta 1907. godine, gdje je obnašao ulogu prvog upravitelja.

U radu Ivane Mandić Hekman pod nazivom *Iz korespondencije Nikole Andrića s Vatroslavom Jagićem*, spominje se kako je obavljao čitav niz odgovornih dužnosti, između ostalih bio je i predsjednik Društva hrvatskih književnika i pomoćnik osobama iz hrvatske kulturne, književne i jezične povijesti potkraj 19. i u prvim desetljećima 20. stoljeća (Mandić Hekman 2010).

Važno je spomenuti kako je Andrić predstavljan kao zavičaju vjeran hrvatski rodoljub. Srijemske korijene i zavičajnost u početku je naznačivao pseudonimom *Fruškogorac*, koji kasnije napušta jer ga počinju koristiti i drugi. Iako se školovao u europskim metropolama, Beču i Parizu, ipak se i dalje osjećao građaninom rodnoga Vukovara gdje su ga poštovali i kao mecenu najstarije kulturne ustanove u gradu na obalama Dunava i Vuke, Hrvatske čitaonice. Njezinim počasnim članom proglašen je na svečanoj sjednici 1939. godine, te tom prigodom održava i predavanje o hrvatskoj narodnoj poeziji i hrvatskoj duhovnoj individualnosti. Neupitan je hrvatski nacionalni osjećaj Nikola Andrić potvrđivao svakim svojim činom i ukupnim djelovanjem.

Nazivali su ga *Parižaninom s Vuke*, jer su povezivali njegove europske obzore s rodnim gradom (Čorkalo Jemrić 2011).

Budući da je smatrao kako samo savjestan i radišan čovjek može mnogo dobra privrijediti svome narodu, a da otvoreno i ne zapisuje dušu nikakvoj političkoj grupi, sam je držao promašenim i izgubljenim šestomjesečno bavljenje politikom u svojstvu zamjenika ministra Stjepana Radića u Beogradu. Nije mogao razumjeti na čiji je nagovor pristao, tj. kako se dao nagovoriti da dođe na takav položaj gdje je morao dolaziti u najbliže doticaje s različitim političarima, kojih se do tada klonuo, a glasovao za one koju će zdravim mišljenjem i čistoćom svojih uradaka donijeti najviše koristi narodu.

Bio je i ostao samo kulturni radnik i dobar Hrvat.

U svome članku pod nazivom *Stoljećima hrvatske književnosti*, objavljenog 2002. godine, Ivo Pranjković uvrštava Andrićeve tekstove među reprezentativne tekstove hrvatskih jezikoslovaca od sedamdesetih godina devetnaestoga stoljeća do 1918. godine.

Andrić je u književnosti stekao velike zasluge ne samo kao raznorodni pisac, nego i organizatorskim sposobnostima i pokretačkim, osobito nakladničkim zamislima. Osnovao je 1913. godine i sam do smrti uređivao kultnu *Zabavnu biblioteku*, najopsežniju knjižnicu što je kod nas ikad postojala. Objelodanio je 603 naslova u 425 svezaka beletrističkoga štiva, uglavnom svjetskih autora, od čega je sam s njemačkoga, ruskoga i francuskog jezika preveo više od šezdeset romana i pripovijedaka. Dvadeset i osam godina izlaženja *Zabavne biblioteke* jedinstvena je u nas pojava, rijetka i u razvijenijim literaturama, tim značajnija što ju je oživotvorio samo jedan čovjek, bez timova urednika i priređivača. Luko Paljetak divi se uredniku koji je uspijevao pratiti što se na književnom polju događa u velikome svijetu, pa kaže: „Sve ono što je izišlo u Europi jučer, Andrić je imao sutra“.¹

Pisao je feljtone, putopise i književno-povijesne rasprave, no prvenstveno ga predstavljaju kao jezičnog savjetodavca, konkretnije kao autora *Braniča jezika hrvatskoga*, objavljenog 1911. godine. Knjiga je izazvala brojne polemike s različitim autorima, između ostalih i s Vatroslavom Rožić, a navode se i Jovan Skerlić te Stjepan Ivšić (Pranjković 2002).

Svakako se može sa sigurnošću reći kako je savjetnik od velike važnosti za hrvatski jezični purizam.

---

¹ preuzeto sa stranice

http://www.matica.hr/Kolo/kolo2011_4.nsf/AllWebDocs/Svestrani_nas_Vukovarac_Nikola_Andric

STVARALAŠTVO

Već spomenuta autorica Čorkalo Jemrić, u svome radu donosi niz informacija o Andrićevim tekstovima, dakle o njegovu sveukupnu stvaralaštvu.

Najprije spominje autobiografiju pod nazivom *Redaktor o autoru* koju je Andrić napisao u trećem licu, te koja je poslužila kao predgovor prvoj knjizi dvoknjižja njegovih putopisa *Od Balkana do Montblanca*. Objavljena je 1927. godine u jubilarnom izdanju *Zabavne biblioteke*, a u toj knjizi piše o sebi kao o autoru četiristote knjige navedene knjižnice (Pranjaković 2002).

Budući da je Andrić imao istančan nacionalni osjećaj, nije čudno što se žustro borio za hrvatski jezik te i pismenim putem suprotstavljao protivnicima.

Vuk Stefanović Karadžić, zajedno sa svojim sljedbenicima, vukovcima, prikuplja i zapisuje sve hrvatske narodne pjesme pod srpskim imenom. Matica hrvatska reagira na taj pogan čin, te njezin predsjednik Tadija Smičiklas poziva Andrića da nastavi uređivati Matičin nakladnički niz hrvatskih narodnih pjesama, koji je započeo osamdesetih godina devetnaestoga stoljeća. Tog posla se prihvaća znatno kasnije te kao osvrt na Matičino izdanje *Hrvatskih narodnih pjesama* nastaje istoimeni tekst.

Također demantira i Jovana Živanovića koji podmeće Gaju da je štokavsko narječje učio iz srpskih knjiga i uveo srpski jezik u hrvatski javni život, te kako je Hrvatima štokavsko narječje strano, a njihovoj djeci nematerinji jezik. Kao branitelj Živanovićevih se teza u cijelu priču upliće Radivoje Vrhovnik, te optužuje Andrića kako nasrće na srpstvo, srpsku književnost i filologiju, te ga proglašava *nasrtljivim kritičarom srpskih tekovina* (Čorkalo Jemrić 2011).

Svoje pseudo argumente Živanović iznosi u disertaciji pod nazivom *Prijevodna beletristika u Srba od godine 1777. – 1847*. Andrić ne ostaje dužan te u članku *Odgovor na odgovor prof. Živanovića*, Gajevu idealističkom nastojanju oko hrvatske sloge sa Srbima potanko i metodično suprotstavlja Vukovo srbovanje, ponovno spominje prisvajanje hrvatskih narodnih pjesama i postavlja ključno pitanje *Je li ono blago, što ga je Vuk izdao pod imenom srpskim, zaista jedino srpsko?* Osporivši pozivanje na navodnu tezu kako je štokavski dijalekt samo srpski, Andriću je jasno da se u istome duhu srijemsko-karlovačkih vukovaca žive i odgajaju naraštaji Srba u Hrvatskoj te da nema nade da će se trgnuti iz te nesvjesticke, koja i jednu i drugu naciju upropaštava (Čorkalo Jemrić 2011).

Jedan je od članaka, koji je posvetio spomenutoj problematici hrvatstva i srpstva, i članak pod nazivom *Hrvatski ilirizam i srpstvo* gdje iznosi svoje stavove o pronositeljima takozvanog svesrpstva. Zaključuje kako srpstvo nije moglo, ili nije htjelo pogledati na zajedničku stvar širim okom. Pokušavali su na sve moguće načine pronaći razloge zbog kojih bi Hrvati trebali prihvatiti ime srpsko (Čorkalo Jemrić 2011).

Andrić postaje oduševljen *hrvatskim preporodom*, najviše činjenicom da je u tom razdoblju dalmatinsko i slavonsko ime zamijenio jedinstvenim hrvatskim imenom te potaknuo i obnovio život na područjima kulture, politike i književnosti. Oduševljenje unosi i u svoja djela, primjerice knjiga *Pod apsolutizmom*, gdje zamjera povlačenje pisaca u neknjiževna područja na štetu književnih za vrijeme trajanja Bachova protuhrvatskoga režima.

Zastupanje hrvatskoga jezika te obrana njegove čistoće od prodornih upliva normativizma hrvatskih vukovaca, najjasnije se vidi u njegovu najpoznatijem filološkom djelu izdanom 1911. godine, *Braniču jezika hrvatskoga*. Tu je odao svoj romantičan zanos i vjeru u hrvatski narod i hrvatski jezik (Čorkalo Jemrić 2011).

Kao predsjednik Društva hrvatskih književnika održava govor na skupštini Društva 7. lipnja 1919. godine, čiji je naziv *Jedan narod treba i jednu književnost da ima*. Taj govor otkriva kako u jednom trenutku Andrić podliježe zovu lažnoga jedinstva te zagovara tezu koja nije pozitivna za hrvatsku naciju. U tom trenutku smatra kako bi dobro bilo da Hrvati odustanu od ijekavštine, a Srbi od ćirilice, pritom naglašava kako se ne smiju odreći stoljetnoga nasljeđa vlastita književnoga jezika i njegove frazeologije u korist arhaičnoga srpskoga jezika.

U nizu članaka *Beograd nam kviri jezik* objavljenih četiri godine nakon govora u časopisu *Obzor*, vidljivo je odstupanje od iznesenih teza, te kako se radilo samo o trenutnoj fazi nakon koje se autor još žešće, može se reći puristički, zauzima za samosvojnost hrvatskoga jezika (Čorkalo Jemrić 2011).

Bitno je spomenuti i njegov tekst *Koje nam beogradske riječi ne trebaju*, objavljen 1927. godine u *Hrvatskom kolu*, gdje osuđuje upotrebu pojedinih riječi, primjerice *posmatrati*, *upražnjavati*, *podstrekavati*, *prinadležnost*, ali i one koje su postale uobičajene u svakidašnjoj upotrebi kao što su *smjena*, *provjeriti* i *podvući* (Pranjковиć 2002).

Tablica 1.

<i>Prema Andriću nevaljale</i>	<i>Vladimir Anić „Rječnik hrvatskoga jezika“</i>
<i>posmatrati</i>	<i>nema</i>
<i>upražnjavati</i>	<i>1. uprazniti</i>

	2. <i>imati običaj činiti što, praktimirati</i>
<i>podstrekavati</i>	<i>nema</i>
<i>prinadležnost</i>	1. <i>ono što prinadleži, pripada kuda</i> 2. <i>mjesečna plaća, primanja, beriva</i>
<i>smjena</i>	1. <i>jednokratno smjenjivanje jednih drugima</i> 2. a) <i>vrijeme u kojem dužnost obavlja jedna grupa ljudi</i> b) <i>sve osobe koje obavljaju dužnost u nekoj podjeli radnog vremena</i>
<i>provjeriti</i>	1. <i>istražujući činjenice ustvrditi istinitost onoga što je izrečeno ili napisano</i> 2. <i>ispitujući, stavljajući na kušnju utvrditi tražene osobine i odlike koga ili čega</i>
<i>podvući</i>	1. <i>proći puzeći ili pognuto ispod čega</i> 2. <i>podcrtati</i>

Tablica prikazuje kako navedene riječi *smjena*, *provjeriti* i *podvući* koje Andrić smatra nevaljalim jer su takozvane beogradske, pripadaju standardnomu hrvatskome jeziku te pronalaze svoje mjesto u Anićeve rječniku, ali uz njih pojašnjena se pronalaze i za riječi *upražnjavati* i *prinadležnost* koje nisu svakidašnje u razgovornom jeziku.

Za riječi *posmatrati* i *podstrekavati* nema mjesta u Anićeve rječniku što potvrđuje da ne pripadaju standardnomu jeziku, a i u razgovornom nisu prisutne.

Od velike je važnosti slikovit rječnik naslova *Šta je šta?* podnaslova *Stvarni hrvatski jezik u slikama*, čiji je priređivač Iso Velikanović uz Andrića. Može se reći kako je ta knjiga veliki prinos hrvatskoj jednojezičnoj leksikografiji. U samom predgovoru Andrić kaže kako se naš život mora pohrvatiti, a to će se ostvariti jedino ako se u svim područjima stvaranja i djelovanja upotrebljava čisti hrvatski jezik (Čorkalo Jemrić 2011).

Ljubav prema rodu svome odzvanja kroz cijeli tekst *Iz ratničke književnosti* u kojem navodi kako su austrijski ratovi u drugoj polovici osamnaestoga stoljeća, gdje su Hrvati bili sudionici, uvelike dali poticaj stvaranju hrvatske svjetske književnosti u Slavoniji, tj. hrvatskome prosvjetiteljstvu.

Duhovitosti Andriću nikada nije nedostajalo kao što je tipično i za druge autore Srijemce u književnosti.

U vukovarskom *Srijemskom Hrvatu* izlazi njegov pripovjedački prvijenac, humoreska *Lov na sjedečke*, u kojoj otkriva svoj smisao za humor. Duhovitošću i šaljivim tonom ispunjen je velik dio putopisnoga dvoknjižja *Od Balkana do Montblanca*, kao i cijela feljtonistički napisana knjiga *U Wagonu*, gdje različite sadržajne cjeline pokazuju piščevu sklonost za uočavanje i crtanje smiješnih životnih pojava i ljudskih osobina. Primjerice, *Estetički intermezzo* bavi se anomalijama ljudskog nosa, *Moć glazbe* ismijava odnos američkoga malograđanina prema glazbi koncertmajstora Rubinsteina, *Zimni aforizmi* izvađeni su iz bilježnice gdje ih je godinama zapisivao za pouku sebi i drugima, *Ljetna idila* burleska je o muhi što u nezgodnom trenutku slijeće u jelo ili sjeda na nos, dok se parafraza Mamrothova teksta *Kako su me sahranili* poigrava fiktivnom smrću, te iz zagrobne perspektive ismijava mane bližnjih, ali i vlastite. Valja spomenuti i duhovitu sličicu o studentskom stipendijskom sirotovanju iz piščevih pariških dana, *Na Heineovu grobu* (Čorkalo Jemrić 2011).

Čak i kada piše o ozbiljnim temama, stručnim člancima i raspravama, Andrić se koristi svježom frazeologijom, slikovitim izrazima te duhovitim igrama riječima, koje i jesu karakteristične za njegov stil, no ponekad taj stil gradi i na žanrovski uobičajenom karikaturalnom pretjerivanju.

UTJECAJ

Kako je već spomenuto, Andrića se promatra sa stajališta hrvatskoga jezičnoga purizma te ga se smatra puristom kod kojega se zamjećuju otkloni od Maretićeve politike.

Najprije se treba istaknuti kako je purizam veoma rana pojava ako se u obzir uzimaju hrvatski jezični spisi i spomenici, te kako su puristička nastojanja vjeran pratitelj hrvatskoga književnoga jezika kroz sva protekla stoljeća. Također se treba spomenuti i da je pokret hrvatskih vukovaca, zapravo *Vukovski prevrat*, uvelike bio politički potpomognut, politika je imala svoje prste na području hrvatske filologije, te je imao pozitivne rezultate. Zanimljivo je kako su puristički članci iz toga vremena intonirani uglavnom preskriptivno, oblikovani su

kao naredbe, te u prosudbi može li nešto u književni jezik ili ne ključni im je kriterij stanje u (štokavskim) narodnim govorima i jeziku usmene književnosti, oboje prema tome kako su zabilježeni u djelima Vuka Karadžića.

Dakle, Andrić je jedan od onih koji su se pokušavali odmaknuti od vukovske tradicije, a da pritom ponekad nisu ni bili svjesni da joj se ipak priklanjaju. Težio je tomu da se hrvatski jezik oslobodi natruha koji su posredno ili neposredno došli iz srpskoga jezika, jednim dijelom od hrvatskih vukovaca, a drugim od prisilnih utjecaja za vrijeme dviju Jugoslavija, doznaje se iz članka autorice Lade Badurine pod nazivom *Standardizacijski procesi u 20. stoljeću*. U *Braniču jezika hrvatskoga*, Andrić iskazuje zabrinutost zbog nedopustivo niske razine pismenosti na hrvatskome jeziku. Budući da je imao istančane nacionalne osjećaje, ljubav prema svome rodu i jeziku, lijek takvom stanju vidi upravo u snazi narodnoga govora. Govori kako se svim jezičnim barbarizmima dađe doskočiti samo se treba zamisliti, oprostiti od stranih utjecaja i pravu riječ tražiti u narodu, onako kako bi oni u svojoj čistoći i nepokvarenosti izrekli. Pritom naglašava kako se ne treba bojati da će se na takav način upropastiti, *pogovedariti* književni jezik. Veliča hrvatski narod te ističe kako je bistar te sve strane ideje brzo shvati i nađe odgovarajući izraz. *Narod sve zna i razumije samo – mi tapkamo za njim. I baš u tom stoji najjača snaga narodnog govora.* (Andrić 1911: ?)

BRANIČ JEZIKA HRVATSKOGA

Mjesto najpoznatijeg djela Nikole Andrića svakako pripada njegovu jezičnom savjetniku pod nazivom *Branič jezika hrvatskoga*, izdanog 1911. godine. Budući da je sam autor svjestan osjetljive složenosti jezičnih pitanja, u savjetniku preuzima odgovornu misiju zastupanja hrvatskoga jezika, te obranu njegove čistoće od agresivnog utjecaja hrvatskih vukovaca (Čorkalo Jemrić 2011).

Od velike je važnosti, pri uvodnoj riječi o samom savjetniku, istaknuti kako je autor vođen snažnim rodoljubnim emocijama te veliča hrvatski jezik. Govori kako je lijep i bujan te kako se njime može izreći sve. U jednoj izjavi čak se osjeća i hiberboliziranost kada kaže kako nije moguće vjerovati da takav jezik nije dan velikom narodu.

Pogovor je knjizi pripremio Marko Samardžija te prvo daje osnovne odrednice hrvatskog jezičnog purizma. Govori o tadašnjoj jezičnoj situaciji te iznosi osnovan zadatak hrvatske jezične norme, a to je da se oslobodi nametnutih srpskih utjecaja.

Tu se nalazi i kratka Andrićeva biografija te opis samoga *Braniča jezika hrvatskoga*, ali i slikovitoga rječnika *Šta je šta* koji je autor priredio zajedno s Isom Velikanovićem prema prvom izdanju njemačkog *Dudenovog* slikovnog rječnika.

Ako se postavi pitanje zašto je autor osjetio potrebu da pristupi pisanju savjetnika, može se reći kako ga je nezadovoljstvo situacijom na jezičnom području na taj pothvat navelo. Uočio je sve brojnija zastranjivanja i sve veći nemar na području čistoće i pravilnosti našega jezika, osobito u novinarstvu.

Polovica obrađenih problema pripada leksičko-semantičkom području, no nije moguće utvrditi je li takva prevaga proizašla iz onodobne jezične prakse ili je nastala kao posljedica autorova izbora.

Branič započinje *Pristupom* gdje autor objašnjava kako je njegova knjiga nastala od članaka iz rubrike *Filoloških zapisa*, te iz *uredničke bilježnice* čiji su članci objavljeni u zagrebačkim *Narodnim novinama*. Također donosi i objašnjenja za razloge pisanja tih članaka te kaže kako tadašnje stanje u hrvatskome jeziku uspoređuje sa stanjem u jeziku takozvanog *velikoga njemačkoga naroda*. *Pristup* završava pismom Vatroslava Jagića kojem je poslao svoje prvo izdanje savjetnika na uvid očekujući pozitivne kritike.

Jagić podržava savjetnik, ali mu nije drago što uopće postoje razlozi za pisanjem takve knjige, još navodi kako mu se čini da u *Braniču* nisu izdvojeni svi grijesi našeg pismenog jezika, a ima i zalihosnih stvari. Primjerice, govori da je nemoguće izgoniti iz našega jezika riječi kao *autonomija*, *emigrant*, *manifest* i druge.

Tablica 2.

<i>Prema Andriću nevaljale</i>	<i>Vladimir Anić „Rječnik hrvatskoga jezika“</i>
<i>autonomija</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>upravljanje samim sobom, nezavisnost od vanjskih utjecaja na duhovni i moralni integritet osobe</i> 2. <i>pravo stanovništva da samostalno rješava stvari unutrašnje uprave, kulture i obrazovanja, obično unutar više upravno-teritorijalne jedinice, samouprava</i>
<i>emigrant</i>	<i>onaj koji jest ili je bio u emigraciji, koji je emigrirao ili emigrira, iseljenik</i>

<i>manifest</i>	<i>proglas kulturnog, političkog ili kakvog drugoga pokreta namijenjen javnosti</i>
-----------------	---

Gore navedena tablica pokazuje kako je Jagić imao pravo te kako se neke riječi doista ne mogu izgoniti iz našega jezika. Primjerice Andrić nevaljalim smatra riječi *autonomija*, *emigrant* te *manifest*, a standardni jezik ih prepoznaje te im se objašnjenja pronalaze u Anićeve *Rječniku*. U razgovornom jeziku navedene riječi nisu toliko prisutne koliko u znanstvenom, konkretnije ovisno o grani znanosti, povećava im se i upotreba.

Kao što je već spomenuto, Andrić u *Braniču jezika hrvatskoga* prvenstveno govori o hrvatskome jeziku te ponekad ističe razlike između govora katoličkih i pravoslavnih Srba. No nelogičnosti se pojavljuju kada se uoči pozivanje na Vuka Stefanovića Karadžića čiji utjecaj želi iskorijeniti. Također iznenađuje i što se u objašnjenju značenja hrvatskih riječi često poziva na njemački jezik, rjeđe na latinski i talijanski.

U *Braniču* se nalazi sto savjeta iza kojih slijedi *Sadržaj*, u kome su abecednim redom pobrojane riječi i teme o kojima se u člancima govorilo.

“Hrvatski je jezik tako lijep i bujan, da se njime može izreći sve, čim ti duša zadržće. On je sjajan, vatren, duševan. Turgenjev bi zaključio: O veliki, moćni, istiniti i slobodni jeziče! Da nije tebe, kako da ne padnem u očaj, gledajući sve, što se zbiva na domu. No, nije moguće vjerovati, da takav jezik nije dan velikom narodu!” (Andrić 1911: 140)

SUDBINA ANDRIĆEVIH SAVJETA

Jedna novinska bilješka javlja, da je ovo dana rector magnificus predveo koadjutoru-nadbiskupu Baueru akademski senat i oslovio ga. (Andrić 1911: 15)

U Tablici 2. nalazi se pojašnjenje za podcrtani glagol *predvesti*, preuzet iz *Braniča jezika hrvatskoga*, te se otkriva kakva mu je sudbina u standardnome jeziku, u kojem značenju se u konkretnom primjeru nalazi te koju riječ bi bolje bilo upotrijebiti umjesto navedene.

Tablica 3.

	<i>Prema Aniću</i>
--	--------------------

<i>predvesti</i>	<i>Dovesti koga pred suca ili istražitelja pod službenom pratnjom na zakonit način</i>
<i>bolje dovesti</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Vodeći učiniti da tko dođe na mjesto o kojem se govori</i> 2. <i>Omogućiti kome da stigne do cilja</i> 3. <i>Prouzročiti da tko dođe do propasti</i>

Andrić kaže kako je glagol *predvesti* bolje zamijeniti glagolom *dovesti*, budući je nevaljala riječ doslovno prevedena s njemačkog jezika, prema glagolu *vorführen* (Andrić 1911). U gore navedenom primjeru bi trebalo upotrijebiti glagol *dovesti*, a ne *predvesti* te bi tako bilo kako je *rector magnificus doveo koadjutoru-nadbiskupu Baueru*, a ne *predveo*.

Prema objašnjenjima navedenih riječi koja se pronalaze u Anićeve *Rječniku* može se zaključiti kako se ne upotrebljavaju u istim značenjima u suvremenom standardnomu jeziku. Pojašnjene riječi *dovesti* pokazuje kako se navedena riječ primjenjuje u širim značenjima, te u različitim kontekstima pronalazi svoje mjesto, dok se prema Andriću nevaljali glagol *predvesti* upotrebljava u konkretnom značenju.

Glagol *dovesti* čest je u razgovornom jeziku, dok se glagol *predvesti* ne upotrebljava, pogotovo ne u istom kontekstu kao i glagol *dovesti*.

Andrićev savjet nije u potpunosti zaživio, iako je njegova nevaljala riječ rijetka u primijeni, ipak pronalazi svoje mjesto u standardnome jeziku, ali može se reći i kako navedene nisu uvijek upotrebljive u istom kontekstu.

U gore navedenom primjeru kao druga podcrtana riječ nalazi se glagol *osloviti* (*alloqui, aliqum, anreden*) koji treba zamijeniti boljom riječju, Andrić predlaže *besjediti, govoriti* ili *reći*.

Tablica 4.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>osloviti</i>	<i>Upućuje na OSLOVLJAVATI, obraćati se komu</i>

bolje <i>besjediti</i>	<i>Nema u rječniku, ali za imenicu BESJEDA se pronalazi objašnjenje „riječ, govor u svečanoj prilici, posebno najavljena i pripremljena riječ; slovo“</i>
ili <i>govoriti</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Imati sposobnost prenošenja poruke riječima; zboriti</i> 2. <i>Riječima iznositi neki smisao</i> 3. <i>Razgovarati</i>
ili <i>reći</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Govorom ili riječju izložiti, izraziti se riječima, usmeni ili pisano; izjaviti, kazati</i> 2. <i>Objaviti kao namjeru, obećati, dogovoriti se, sporazumjeti se, priopćiti, saopćiti</i>

Zanimljivo je iznijeti kako Andrić za navedeni glagol *osloviti* ne pronalazi značenje u hrvatskome standardnome jeziku, zapravo on kaže kako ne znači ništa. Svoje mišljenje potkrjepljuje pojašnjenjem kako se pojmom *slovo* ne označava više *riječ*, kao što je bilo uobičajeno u starom slavenskom jeziku, nego *pismo* (Andrić 1911).

Iz Andrićeva objašnjenja vidljivo je kako navedeni glagol *osloviti* nije primjenjivan u značenju u kojem je danas prihvaćen, te mu se pojašnjenje ne izvodi uzimajući u obzir pojmove *riječ* i *pismo*.

Iz tablice je vidljivo kako nevaljala riječ u standardnome jeziku pronalazi svoje mjesto, ali ne u značenju koje je za Andrića bilo neprihvatljivo. Također je jasno i kako prema njemu nevaljala riječ te njemu odgovarajuće zamijene, u standardnome jeziku nemaju dodirnih točaka, ne mogu se upotrebljavati jedna umjesto druge.

Za glagol *besjediti* u Anićevu se *Rječniku* ne pronalazi pojašnjenje, što znači da se navedena riječ ne primjenjuje u standardnomu jeziku, no kad bi se značenje izvodilo prema imenici *besjeda*, možda bi se moglo dovesti u vezu s Andrićevim poimanjem riječi *osloviti*, budući da je jedno od pojašnjenja same imenice i *slovo*.

Dakle, Andrić je pokušao izbaciti riječ *osloviti* koja je postala prihvaćena u standardnome jeziku, a kao zamjenu je predložio riječ *besjediti* koja je izgubila svoje mjesto, te riječi *reći* i *govoriti* koje nisu primjenjive u istom kontekstu kao i *osloviti*.

Zanimljivo kako Andrić smatra da se riječi *zagovoriti* i *zagovarati* koriste u značenju *zabaviti koga* (*jemanden durch Gespräche aufhalten*).

Tablica 5.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>zagovoriti</i>	<i>Pojavljuje se kao ZAGOVORITI SE, u značenju „zadržavati se u razgovoru, zanijeti se u razgovor, u razgovoru zaboravit na vrijeme“</i>
<i>zagovarati</i>	<i>1. Zagovoriti se 2. Pomagati kome u razgovoru</i>

Jasno je vidljivo kako suvremeni standardni jezik navedene riječi *zagovoriti* i *zagovarati* ne prepoznaje u značenju *zabaviti koga*, kako je govorio Andrić.

U razgovornom jeziku navedene su prisutne, ali često im se daju dodatna značenja, primjerice *dati nekomu nešto na znanje*.

Riječ *lješina* turskoga je podrijetla, Andrić konstatira kako ju možda ne bismo ni primili u hrvatski jezik da ne nalikuje njemačkoj riječi *Leiche*. U narodu se često čuje *leš*, a augmentativ nikada ne bi trebao glasiti *lješina*, nego *lešina*. Riječ nikako ne smije označavati mrtvo ljudsko biće, više odgovara uginuloj životinji. Također za mrtvog čovjeka bolje koristiti riječ *mrtvac* ili pojašnjenje *mrtvo tijelo*, dok *truplo* narod ne prepoznaje, pa se smatra nevaljalom (Andrić 1911).

Tablica 6.

	<i>Prema Aniću</i>

<i>lješina</i>	<i>Upućuje na lešina</i>
<i>bolje lešina</i>	<i>Mrtvo tijelo životinje, strvina, crkotina, lješina</i>
<i>truplo</i>	<i>Mrtvo tijelo, tijelo mrtvaca</i>
<i>bolje mrtvac</i>	<i>Mrtvo tijelo čovjeka, mrtav čovjek, truplo, leš</i>

Prethodna tablica pokazuje kako Andrić ima pravo kada kaže kako *lešina* označava mrtvu životinju te joj se značenje ne povezuje se s mrtvim ljudskim bićima, jedino kada su pogrdni nazivi u pitanju. Iako standardni jezik prepoznaje riječ *lješina*, u razgovornom jeziku ona nije prisutna te također se potvrđuje Andrićevo stajalište kojim daje prednost riječi *lešina*.

Odstupanja kojim se uočavaju promjene u odnosu na suvremeni jezik, javljaju se kada se pozornost usmjeri na imenicu *truplo*. Andrić kaže kako navedena nije prisutna u narodu te ju narod ne prepoznaje kao svoju. On prednost daje riječi *mrtvac*, no u suvremenom standardnom jeziku *mrtvac* i *truplo* su riječi različita oblika, ali ista značenja, dakle jedna pojašnjava drugu.

Može se reći kako Andrić ponekad pretjeruje kada sve riječi koje narod ne prepoznaje smatra nevaljalim, te ih želi izbaciti. Mnoge riječi koje je takvom selekcijom izbacivao iz korpusa, pronašle su svoje mjesto u suvremenom standardnom, ali i razgovornom jeziku.

Jedan je od Andrićevih savjeta i kako treba pisati utjecaj (Einfluss), a ne upliv, budući da jedna rijeka ne pliva u drugu nego utječe (Andrić 1911).

Tablica 7.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>upliv</i>	<i>utjecaj</i>

bolje <i>utjecaj</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Djelovanje na koga ili što tako da mijenja postupke 2. Moć, snaga djelovanja na koga ili što
----------------------	--

Upliv je riječ koja se rijetko koristi u razgovornom jeziku, u standardnome je prisutna, ali proširena riječ istoga značenja je *utjecaj*. Ako se uzima u obzir kontekst o kojem Andrić govori, jasno je kako je imao pravo jer jedna rijeka doista ne pliva u drugu, nego utječe.

Ipak su i jedna i druga riječ prisutne u hrvatskome jeziku, što se potvrđuje *Anićevim Rječnikom*.

Andrić smatra kako je umjesto pridjeva *jednostavan* (njem. *einfach*), bolje upotrijebiti pridjeve *običan* i *prost*, te naglašava kako zadnja riječ nije upotrebljiva samo u značenju *gemein*, nego i *einfach*. Navodi i kako *jednostavan* označava ono što je načinjeno od jednoga komada.

Tablica 8.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>jednostavan</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koji se sastoji od jednog dijela, koji je prvi oblik čega složenog 2. Koji se lako može shvatiti, izvršiti, riješiti 3. Koji nije kićen, ukrašen 4. Koji se ne izdvaja od drugih, neusiljen, neizvještačen, prirodan
bolje <i>običan</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koji se ničim ne ističe, koji nema izrazitog obilježja, koji je najrašireniji, jednostavan 2. Sastavni dio naziva mnogih životinja i biljaka 3. Koji je postao navika, svakodnevan, uobičajen

	4. <i>Blag, ljubazan, ugodan</i>
ili <i>prost</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Koji je grub, sirov, nedotjeran</i> 2. <i>Koji je grub, neodgojen, neotesan, neuljudan, prostački</i> 3. <i>Koji nije složen</i> 4. <i>Jednostavan</i>

U Anićevu *Rječniku* pronalaze se pojašnjenja za sve tri riječi, što znači da pripadaju hrvatskome standardnome jeziku. Može se reći kako su sve tri proširene u primijeni, to jest u razgovornom jeziku su česte. Ovisno o kontekstu, primjenjuje se neka od njih. Također se treba istaknuti kako riječ *jednostavan* ne treba izuzimati i mijenjati nekom drugom, sasvim pristaje hrvatskome jeziku te je učvršćena u primjeni. Riječi *prost* pripisuju se češće negativne konotacije, no jednako je važeća i kada se koristi u značenju *jednostavan*.

Glagol *postoji* Andrić smatra germanizmom prema njemačkom glagolu *bestehen*.

Tablica 9.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>postojati</i>	<i>Ostvariti se, biti, bivstvovati, opstojati, egzistirati</i>

Anićevim *Rječnikom* potvrđuje se pripadnost navedene riječi suvremenom standardnom jeziku, a također se može reći i kako joj je mjesto u razgovornom jeziku rasprostranjeno.

Također je zanimljivo Andrićevo savjetovanje kada je u pitanju imenica *zrak*. Kaže kako je narod nesretan jer ne postoji odgovarajuće riječ koja bi stajala uz ono što u njemačkom jeziku označavaju s riječju *Luft*. Doduše, kaže kako imaju lijepu imenicu *zrak*, ali ju ne smiju upotrebljavati jer označava *zraku sunca*, i samo u tom značenju bi se trebala koristiti. Ipak se

zalaže za imenicu *zrak*, te kaže kako nije zgodno patiti se s imenicom *uzduh*, a još manje imenicom *vazduh* koja je pozajmljena iz ruskog jezika.

Tablica 10.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>vazduh</i>	<i>Nema</i>
<i>uzduh</i>	<i>Zrak</i>
<i>bolje zrak</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Smjesa plinova od kojih se sastoji plinovit omotač Zemlje</i> 2. <i>Slobodan, otvoren prostor, priroda</i> 3. <i>Slobodan prostor iznad tla</i>

Uočava se kako je Andrićev savjet općeprihvaćen te je zaživio i u standardnomu i u razgovornom jeziku. Iako suvremeni standardni jezik prepoznaje imenicu *uzduh*, njezina primjena nije rasprostranjena te će se prije upotrijebiti imenica *zrak* u bilo kojem kontekstu.

Andrić želi zamijeniti riječ *strog* riječju *oštrina*, s objašnjenjem kako nam ne treba takva ruska riječ te ju smatra nevaljalom u našem jeziku. Iako se prvotno značenje riječi *oštrina* povezuje s nožem ili britvom, također se koristi i kada se želi reći da je netko žestok, ljut i tvrd, čije je značenje suprotno od blag i mekan (Andrić 1911).

Tablica 11.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>strog</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Koji je precizno ograničen ili definiran; bez iznimke ili odstupanja</i> 2. <i>Koji traži potpuno ispunjavanje i točnu izvedbu</i> 3. <i>Koji je oštar, tvrd, nemilosrdan u odnosu i ophođenju</i>

bolje <i>oštar</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. koji je izbrušen napravama za oštrenje 2. koji je neugodan, snažan, hladan 3. strog

Dakle, tablica pokazuje kako obe riječi, i nevaljala i odgovarajuća prema Andriću, pripadaju suvremenom standardnom jeziku te im se pojašnjenja nalaze u Anićeveu *Rječniku*. Navedeni primjeri česti su i u razgovornom jeziku te će se ponekad primijeniti jedna, a ponekad druga riječ u istom značenju, ovisno o kontekstu. Kao što je već spomenuto prvotno značenje riječi *oštar* vezuje se uz nož ili britvicu, a u tom značenju riječ *oštar* ne može se zamijeniti riječju *strog*.

Može se reći kako Andrićev savjet nije prihvaćen, obe riječi su prisutne kako u standardnomu, tako i u razgovornom jeziku, a budući da jedna pojašnjava drugu, jasno je kako se često upotrebljavaju u istim značenjima.

Andrić želi da se našem jeziku u svim područjima nastoje dati narodna obilježja. Također ističe kako to nikako neće biti lak posao, ali smatra kako od toga nauma ne treba odustajati (Andrić 1911).

Tako on u *Braniču* donosi popis stranih riječi uz, prema njemu, odgovarajuće domaće riječi koje je preuzeo od Josipa Benakovića, točnije njegova *Priloga za čistoću hrvatskoga jezika*, objavljenog 1909. godine u *Nastavnom vjesniku*.

Riječ *adresa* smatraju nevaljalom jer je stranoga podrijetla, te ju žele zamijeniti adekvatnim domaćim riječima, *spomenica* ili *zahvalnica*.

Tablica 11.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>adresa</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ime primatelja na pošiljci s točnim određenjem mjesta življenja 2. Mjesto na kojem fizička ili pravna osoba živi ili radi

	<i>3. Zajednički, po strogim pravilima oblikovan dopis kojim više potpisnika upućuje prijedloge, želje i slično visokom organu vlasti ili vladaru</i>
<i>bolje spomenica</i>	<i>Knjiga, zbornik radova ili dokument, izdan na uspomenu zaslužna čovjeka ili znamenitih događaja</i>
<i>ili zahvalnica</i>	<i>Pismena izjava zahvalnosti</i>

Tablica pokazuje kako se i nevaljala i ponuđene riječi, kojim želi zamijeniti stranu, nalaze u Anićevu *Rječniku* zajedno s pojašnjenjima što znači da žive u suvremenom standardnome jeziku. Također su česte i u primjeni, ali u drugim kontekstima. Dakle, Andrićevi savjeti nisu zaživjeli u suvremenom jeziku kao takvi kakvim ih je on predložio.

Iz tablice je vidljivo kako se za svaku pojedinu riječ donose različita pojašnjenja te nije moguće upotrijebiti jednu riječ umjesto druge, nisu dane adekvatne zamjene imenici *adresa*.

Umjesto riječi *analizirati*, kažu da bi bolje bilo koristiti *razlagati*, *tumačiti* ili *rašćinjati*.

Tablica 12.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>analizirati</i>	<i>Provesti/provoditi, izvršiti analizu, raščlaniti ili raščlanjivati</i>
<i>bolje razlagati</i>	<i>1. Razložiti 2. Rastaviti na sastavne dijelove, na elemente, na sastojke; razgraditi, razdijeliti 3. Sustavno izložiti</i>
<i>ili tumačiti</i>	<i>1. Dodati, objašnjavati smisao, značenje čega, 2. Glumiti na pozornici</i>

	3. <i>Kritički iznositi mišljenje o kakvom tekstu; komentirati</i>
ili <i>raščinjati</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Raščiniti se</i> 2. <i>Fizički se oblikovati, razviti se u jedru i kršnu osobu</i> 3. <i>Razliti, uništiti</i>

Riječ *analizirati* može se dovesti u vezu s riječju *razlagati*, te se ponekad može ovisno o kontekstu primijeniti ili jedna ili druga, dok glagoli *tumačiti* te *raščinjati* nisu primjenjive u istim značenjima. Čak se može reći kako se glagolu *raščinjati* za razliku od ostalih riječi u tablici pripisuju i negativne konotacije te je i u tim značenjima primjenjiva.

Riječ *analizirati*, koju smatraju nevaljalom te ju žele potisnuti, česta je u razgovoru te živi u narodu, kao i ostale domaće riječi kojom ju žele zamijeniti. Ipak, u razgovornom jeziku, rjeđe se čuje riječ *raščinjati* u značenjima koja Anić nudi kao pojašnjenja.

Također se riječ *imunitet* smatra nevaljalom te ju se želi zamijeniti riječju *neodgovornost*.

Tablica 13.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>imunitet</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Sposobnost organizma da se suprotstavi zaraznim bolestima; otpornost prema toksičnom djelovanju antigenih supstancija; imunost, 436</i> 2. <i>Povlašteno izuzimanje od djelovanja nekih zakona ili propisa</i>
bolje <i>neodgovornost</i>	<i>Osobina onoga koji je neodgovoran</i>

Prethodno navedeni primjeri koji se nalaze u tablici pokazuju kako riječi pripadaju standardnome jeziku, no također je jasno kako se navedene riječi nikako ne mogu koristiti u istim značenjima te je svaka upotrebljiva isključivo unutar svoga konteksta.

Prethodan savjet dijeli gotovo jednaku sudbinu sa sljedećim, riječ *objektivan* se smatra nevaljalom te ju se želi zamijeniti riječima *bespristran* ili *stvaran*.

Tablica 14.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>objektivan</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Koji postoji neovisno o subjektu, njegovim opažanjima, mišljenjima i vrednovanjima; stvaran, predmetan, istinski</i> 2. <i>Koji je pravedan prema suprotstavljenim stranama, nepristran, bez predrasuda</i>
bolje <i>bespristran</i>	<i>nema</i>
ili <i>stvaran</i>	<i>Koji postoji ili je postojao, koji se pojavljuje; istinski, zbiljski, realan opr. nestvaran</i>

Riječi *objektivan* i *stvaran* sastavni su dio standardnoga jezika, ali ne mogu se primijeniti jedna umjesto druge, budući da im značenja nisu sinonimna. Pridjev *bespristran* ne pronalazi svoje mjesto u Anićeve rječniku, a kada bi mu se pokušalo izvesti značenje, možda bi bila adekvatna zamjena riječi *objektivan* da je prihvaćena.

TKO JE BIO LJUDEVIT JONKE

Ljudevit je Jonke rođen 29. srpnja 1907. godine u Karlovcu, a umire 15. ožujka 1979. godine u Zagrebu. U rodnom mjestu završava klasičnu gimnaziju te studira hrvatskosrpski jezik i jugoslavensku književnost na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, a poslije diplomiranja slavističke studije nastavlja u Pragu. Doktorirao je na temelju disertacije pod nazivom *Dikcionar Karlovčanina Adama Patačića* pa 1950. godine postaje docentom, a deset godina kasnije i redovitim profesorom hrvatskosrpskoga književnoga jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Treba istaknuti i njegovo mjesto glavnog urednika časopisa *Jezik*, ali od velikog je značaja i to što je bio sudionikom Novosadskog dogovora te članom Pravopisne komisije gdje zajedno s profesorom Stevanovićem stilizira pravopisna pravila za veliki *Pravopis književnoga jezika* 1960. godine.

Ivo Pranjković u svome radu pod nazivom *Stogodišnjica Ljudevita Jonkea*, objavljenog 2007. godine, ističe kako je nenadomjestiva njegova uloga kao vrhovnog autoriteta u standardnojezičnim i jezično-političkim pitanjima u Hrvatskoj od pedesetih do sedamdesetih godina prošloga stoljeća.

Jonke čuva mjesto jednog od najvažnijih kroatista jezikoslovnoga usmjerenja u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, ugledan je akademik te dugogodišnji predstojnik Katedre za suvremeni hrvatski književni jezik kao i Odsjeka za kroatistiku. Također je obnašao dužnosti ravnatelja instituta za jezik JAZU te je bio i predsjednikom Matice hrvatske.

Žalosno je što je bio podvrgnut različitim kritikama te su ga često deklarirali kao osobu koja razbija bratstvo i jedinstvo, te se zalaže za *cepanje jezika* i ozloglašeni hrvatski *separatizam*.

Zapravo, Jonke se samo nije mogao složiti s mišljenjem većine koji su smatrali kako je hrvatskosrpski jezik jedan i jedinstven te ne postoje varijante unutar njega (Pranjković 2007).

Konačan slom doživljava 1971. godine kada je morao napustiti mjesto predsjednika Matice hrvatske, budući da je baš ta ustanova proglašena glavnim krivcem za sve što se događalo s *hrvatskim proljećem* i takozvanim *maspokom*. Nakon toga predlažu mu slobodnu studijsku godinu te ga šalju u prisilnu mirovinu.

U radu pod nazivom *O Ljudevitu Jonkeu iz obiteljskog sjećanja* autora Mladena Jonkea, koji je objavljen 2007. godine, nalazi se podatak kako i Jonke te supruga mu odlaze sa ovoga svijeta teško razočarani.

STVARALAŠTVO

Jakša Ravlić u svome radu pod nazivom *Prilozi Lj. Jonkea povijesti hrvatskoga književnoga jezika* iz 1960. godine, donosi prikaz tekstova Ljudevita Jonkea, gdje su obrađivana pitanja književnog jezika i pravopisa u devetnaestome stoljeću.

Radove ne nabraja prema redosljedu njihova objavljivanja, nego prema njemu logičnom slijedu. Tako se u navedenom tekstu, kao prvotni, nalazi rad *Osnovni problemi jezika hrvatske književnosti u 19. stoljeću*, gdje Jonke govori o stanju hrvatskoga jezika s početka 19. stoljeća te o slovopisnoj reformi Ljudevita Gaja i njegovoj *Kratkoj osnovi horvatsko-slavenskog pravopisanja*.

Poznato je kako se Jonke bavio oživljavanjem radova zagrebačke filološke škole te u tom pravcu ide i njegov tekst *Ideološke osnove zagrebačke filološke škole 19. stoljeća*, u kojemu progovara o samim predstavnicima navedene, Vjekoslavu Babukiću, Antunu Mažuraniću, Adolfu Veberu Tkalčeviću te Bogoslavu Šuleku i Vatroslavu Jagiću.

U radu *Sporovi pri odabiranju govora za zajednički književni jezik u Hrvata u 19. stoljeću*, Ravlić spominje kako mnoge dvojbe nestaju i sporovi se razrješavaju kada se kao važeći postavlja Brozov *Hrvatski pravopis* iz 1892. godine.

Veberove zasluge za naš književni jezik te Borbe oko književnog oblika imeničkoga genitiva množine u 19. stoljeću, radovi su gdje Jonke progovara o događajima vezanim za zagrebačku filološku školu (Ravlić 1960).

Jonke želi probuditi zanimanje za zaboravljenog jezikoslovca Bogoslava Šuleka te piše dva rada njemu u čast, *Šulekova briga o hrvatskoj jezičnoj terminologiji* te *Slavenske pozajmljenice u Šulekovom „Rječniku znanstvenoga nazivlja“*.

Nadalje, važno je reći kako su područja Jonkeova rada bila i književnost te prevođenje. Najviše ga je zanimalo proučavanje, populariziranje te prevođenje češke književnosti. Pisao je o K. Čapeku, J. Wolkeru, J. Hašek, J. Nerudi, a prevodio je I. Olbrahta, J. Hašeka, B. Němcovu, J. Nerudu i druge. Bavio se i temama iz hrvatske književnosti, primjerice pisanjem o Vrazovoj korespondenciji u Muzeju Kraljevine Češke i o Mažuranićevu epu *Smrt Smail-age Čengića* (Pranjković 2007).

Od velike su važnosti njegovi jezični savjetnici, *Književni jezik u teoriji i praksi* iz 1964. i 1965. godine, potom *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća* iz 1971. te *Hrvatski književni jezik danas*, koji je bio zabranjivan, iz 1971. godine.

Književni jezik u teoriji i praksi knjiga je koja je proglašena onodobnim bestselerom budući da je pobudila veliko zanimanje u vrijeme svoga prvog pojavljivanja u javnosti, te je godinu nakon prve objave doživjela izmijenjeno i dopunjeno izdanje, ističe Vlasta Rišner u svome radu pod nazivom *Jezični savjeti Ljudevite Jonkea i suvremena hrvatska norma*, objavljenog 2007. godine.

UTJECAJ

Jedno od načela kojih se Jonke držao te koji su otkrivali njegov stav o jeziku, glasilo je *Piši onako kako dobri pisci pišu*. Zbog toga načela često je kritiziran, no nije se uzimalo u obzir kako on nije mislio isključivo na pisce beletrističkih djela, nego je mislio na sve one koji pišu te vode računa o osobitostima pisanoga jezika, zastupajući mišljenje kako je pisani jezik u većoj mjeri kodificiran od govorenog.

Kada se služio navedenom krilaticom, Jonke ju je zapravo stavljao nasuprot u prošlosti često zagovaranoj krilatici *Piši onako kako narod govori*, koju je opravdano smatrao prevladanom.

Držao je kako bi takav način pisanja, tj. takav kriterij pri selekciji odabira pojedinih riječi za književni jezik, značio vraćanje u prošlost, te zanemarivanje obogaćenja književnog jezika odlaskom u folklor i dijalekt.

Posebno treba naglasiti kako je Jonke bio svjestan da u procesima standardizacije i kodifikacije jezika jedno od presudnih mora biti pitanje mjere, pa zato ističe kako pretjerane umjetne intervencije samo kompliciraju književni jezik i oduzimaju mu mogućnost da bude općenarodno sredstvo sporazumijevanja i fina građa za tvorbu književnih, naučnih i umjetničkih ostvarenja.

Iako je bio sudionik Novosadskog dogovora, uvijek se dosljedno borio za inačicu zapadne varijante unutar hrvatskosrpskoga ili srpskohrvatskoga jezika. Zajedničkom pravopisu nije se protivio jer ga smatra priručnikom sa savjetima kako pisati pojedine riječi i čitave rečenice u književnome jeziku. Ipak naglašava kako odabir riječi, govora te terminologije, ulazi u samu bit i sadržaj jezika, pa se zato svaki narod slobodno služi svojim dosadašnjim književnim jezikom (Pranjković 2007).

Djelomičan trag na Jonkeova stajališta ostavio je i praški strukturalizam, posebno vezano uz tzv. elastičnu stabilnost te polifunkcionalnost standardnoga jezika, no ipak neznatan u znanstvenom profiliranju.

Jonke je vođen mišlju kako jezik Hrvata ima svoje povijesno, kulturološki, nacionalno te vjerski uvjetovane posebnosti koje ne mogu biti žrtvovane unitarističkim političkim

projektima. Jedan je od rijetkih jezikoslovaca koji su tvrdili kako se jezična politika vodi snagom znanstvenih, a ne političkih argumenata, doznaje se od Nataše Bašić iz njezina rada *Ljudevit Jonke i jugoslavenski jezični unitarizam*, objavljenog 2007. godine.

SUDBINA JONKEOVIH SAVJETA

Ljudevit Jonke u svome savjetniku pod nazivom *Književni jezik u teoriji i praksi*, objavljen 1964. godine, donosi niz savjeta kako bi se trebalo odnositi prema tuđicama uzimajući u obzir konkretne primjere. On kritizira Maretića te govori kako ne treba iz hrvatskoga jezika izbacivati dobre riječi čakavskog i kajkavskog podrijetla, te težiti isključivo štokavskom narječju, ako ono nema adekvatnu riječ.

Jonke kaže kako u istočnoj varijanti još uvijek pretežu riječi stranog podrijetla kao što su *veš*, *insekt*, *farbar*, nad riječima zapadne varijante *rublje*, *kukac*, *ličilac* koje dolaze s kajkavskih govornih područja.

Tablica 1.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>veš (germanizam)</i>	<i>Rublje</i>
<i>bolje rublje</i>	<i>Donji dijelovi odjeće, ono što dolazi izravno na tijelo ispod odijela ili haljine, veš</i>
<i>insekt</i>	<i>Kukac</i>
<i>bolje kukac</i>	<i>Jedinka iz razreda kukaca, buba, insekt</i>

<i>farbar</i>	<i>Nema</i>
bolje <i>ličilac</i>	<i>Onaj koji se bavi ličenjem</i>

Iz tablice je vidljivo kako i riječi stranoga podrijetla još uvijek pripadaju hrvatskomu standardnomu jeziku, izuzev riječi *farbar* koju naš jezik ne prepoznaje te joj se pojašnjenje ne pronalazi u Anićevu *Rječniku*. U razgovornom jeziku često će se upotrebljavati i strana i domaća riječ, čak neovisno o kontekstu. Primjerice umjesto imenice *kukac* često se čuje i riječ *insekt*, a riječ *veš* još je uvijek u narodu češća od riječi *rublje*.

Dakle, Jonke tvrdi kako postaje uobičajeno da zapadna i istočna varijanta jezika djeluju jedna na drugu, te da se u zapadnoj varijanti često javljaju riječi iz istočne, i obrnuto (Jonke 1964). Tako su na zapadu u upotrebi postale svakidašnje riječi *prijem*, *prijemni*, nego *prijam*, *prijamni*, a na istoku je kajkavska riječ *huškač* potisnula prijašnje riječi *podstrekač* i *podbadač*.

Tablica 2.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>prijem/prijam</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Primanje</i> 2. <i>Primanje raznih vrsta signala</i>
<i>prijamni</i>	<i>Vidi prijemni</i>
<i>prijemni</i>	<i>Koji se odnosi na prijem</i>
<i>podstrekač</i>	<i>Poticatelj</i>

<i>podbadač</i>	<i>Onaj koji koga podbada, izaziva, draži; iritator, haranger</i>
bolje <i>huškač</i>	<i>Onaj koji huška na što</i>

Budući da se u Anićeve *Rječniku* riječi *prijam* te *prijem* nalaze zajedno te im se nudi isto pojašnjenje, može se zaključiti kako su obe jednako zastupljene u uporabi. No, ako se uzmu u obzir riječi *prijemni* te *prijamni*, prednost se daje riječi *prijemni* jer se kraj nje nalazi pojašnjenje, dok kod druge riječi stoji samo upućivanje na prvu.

Huškač te *podbadač* riječi su kojima se prvotno pripisuju negativne konotacije, dok se uz riječ *podstrekač* mogu vezati pozitivne konotacije. Ako se pogleda samo pojašnjenje navedene riječi, asocijacije i jesu pozitivne.

Navedene riječi, koje se nalaze u tablici, pripadaju standardnomu jeziku, no imenice *huškač*, *podbadač* i *podstrekač* rijetko se primjenjuju u razgovornom jeziku, pogotovo riječ *podstrekač*.

Jonke navodi kako su u dvjema varijantama hrvatskosrpskoga književnoga jezika uočljive dvostrukosti te ističe kako je za zapadnu varijantu karakteristična primjena oblika sa *ć* (*uopće*), dok su za istočnu karakteristični oblici sa *št* (*uopšte*) (Jonke 1964).

U svome savjetniku, iako preporučuje za naš jezik oblike sa *ć*, ipak kaže kako je prisutna sloboda odabira, no ističe kako će jezični znalac svakako odabrati pravilno (Jonke 1964).

Tablica 3.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>Uopšte</i>	<i>Nema</i>
bolje <i>uopće</i>	<i>Promatrajući kao opću pojavu bez obzira na pojedinačne slučajeve; općenito</i>

Uočava se kako u suvremenom jeziku nema slobode odabira te su prihvaćeni oblici sa *ć*. Suvremeni standardni jezik ne prepoznaje oblike riječi sa *št* te su oni karakteristični za istočne krajeve i isključivo za njih.

Može se reći kako je Jonkeov savjet zaživio jer je on uvijek isticao kako su za hrvatski jezik karakteristični oblici sa *ć*.

Riječ *pribrežni* ruskoga je podrijetla te ju se želi zamijeniti riječju *obalni*. Budući da u našem jeziku postoji dobra riječ *obala*, *obalni*, čija je upotreba proširena na čitavom jezičnom području, nema potrebe za posuđivanjem riječi stranog podrijetla.

Tablica 4.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>pribrežni (ruska riječ)</i>	<i>Nema</i>
<i>bolje obalni</i>	<i>Koji je dio obale, pripada obali, koji ide uz obalu</i>

Tablica potvrđuje kako je Jonkeov savjet zaživio te suvremeni jezik ne prepoznaje rusku riječ *pribrežni*, dok je *obalni* uobičajena na čitavom jezičnom području.

Jonke kaže kako nismo i ne trebamo biti protiv svih stranih riječi, ali treba težiti narodnim riječima uvijek kada znače isto što i strane (Jonke 1964).

Primjerice umjesto riječi *tepih*, njemačkoga podrijetla, bolje bi bilo reći domaću riječ *sag*, a umjesto riječi *štrudla*, bolje bi bilo upotrijebiti riječ *savijača*.

Tablica 5.

	<i>Prema Aniću</i>

<i>tepih (germanizam)</i>	<i>Sag</i>
bolje <i>sag</i>	<i>Prostirač za pod, tepih</i>
<i>štrudla (germanizam)</i>	<i>Savijača</i>
bolje <i>savijača</i>	<i>Jelo od savijenog, tankog, vučenog tijesta punjenog slanim ili slatkim nadjevom, štrudla</i>

Kao što i sam Jonke kaže jedan od razloga za pretjeranu upotrebu tuđih riječi leži i u tome što ljudi često pišu onako kako im u trenu padne na pamet. Jasno je vidljivo iz tablice kako svoje mjesto u standardnome jeziku vjerno čuvaju i nevaljali germanizmi, a i domaće riječi, no u razgovornom jeziku, u narodu, češće se poseže za germanizmima, to jest češće se čuju riječi *tepih* te *štrudla* od riječi *sag* i *savijača*.

Imenicu *bina* Jonke svrstava pod germanizme i želi ju zamijeniti riječju *pozornica*.

Tablica 6.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>bina (germanizam)</i>	<i>Dio kazališne građevine na kojemu se izvodi predstava, opremljen posebnim tehničkim napravama; pozornica</i>
<i>bina (turcizam)</i>	<i>Kuća, zgrada</i>

bolje <i>pozornica</i>	<i>Prostor s odgovarajućim dekoracijama na kojim se izvodi predstava; bina</i>
------------------------	--

Zanimljivo je kako Anić riječ *bina* tumači kao germanizam, ali i kao turcizam. Dok se značenje riječi *bina* kao germanizma podudara sa značenjem riječi *pozornica*, značenje riječi *bina* kao turcizma odudara od prvotnog značenja te riječ nije sinonimna s domaćom riječi.

Jonke ne poznaje podrijetlo riječi *bina* kao turcizma, a u značenju germanizma prepoznaje se sinonimna veza sa značenjem domaće riječi *pozornica*, te se lako može utvrditi kako su obe zastupljene u suvremenom jeziku, a i razgovornom, u jednakoj mjeri.

Zanimljiv je Jonkeov savjet u kojem imenicu *lider* želi zamijeniti imenicom *predsjednik*.

Tablica 7.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>lider</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Funkcija kojom neka osoba postaje svjesna svojega ja kao jedinstvenog i trajnog subjekta</i> 2. <i>Individualnost moralne osobe</i> 3. <i>Poznata osoba, značajna po svojem društvenom statusu, po svojoj djelatnosti</i>
bolje <i>predsjednik</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Prvi građanin države s republikanskim uređenjem</i> 2. <i>Onaj koji predsjedava vodećim tijelima velikih poduzeća, stranaka i slično, predsjedatelj, predsjedavajući</i>

Dakle, kada se tumačenja navedenih riječi promatraju sa stajališta suvremenog jezika, otkriva se kako je značenje riječi *predsjednik* konkretno, te se njime imenuje rukovodeća osoba države, dok se imenica *lider* primjenjuje u različitim kontekstima, to jest širega je značenja te pokriva više područja javne djelatnosti.

Jonkeov savjet nije prihvaćen jer se navedene riječi primjenjuju u različitim kontekstima te nije moguće primijeniti jednu riječ kao zamjenu za drugu.

Escajg te *cajtnot*, riječi su stranoga podrijetla koje treba zamijeniti, a Jonke nudi kao odgovarajuću zamjenu izraz *pribor za jelo* za riječ *escajg*, te *vremenski škripac* za *cajtnot*. Navedena zamjena ne ide u prilog jezičnoj ekonomiji, no Jonke ne pronalazi adekvatnu jednu riječ kojom bi zamijenio stranu te u potpunosti pokrio značenje iste.

Tablica 8.

	<i>Prema Aniću</i>
<i>escajg</i>	<i>Nema</i>
<i>bolje pribor za jelo</i>	
<i>cajtnot</i>	<i>Nema</i>
<i>bolje vremenski škripac</i>	

Tablica pokazuje kako navedene strane riječi ne pripadaju suvremenom standardnome jeziku, a u razgovornom još uvijek se primjenjuje riječ *escajg* u značenju *pribor za jelo*, dok se riječ *cajtnot* ne koristi.

Može se reći kako je Jonkeov savjet zaživio te iako nije u skladu s pravilima jezične ekonomije, ipak se proširio u primjeni.

ZAKLJUČAK

Uspoređivanjem *Velikog rječnika hrvatskoga jezika* Vladimira Anića iz 2004. godine i završnog dijela *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika* Tome Maretića, tj. savjetnika pod nazivom *Antibarbarus* iz 1899. godine, kao i *Braniča jezika hrvatskoga* autora Nikole Andrića iz 1911. godine, te *Književnog jezika u teoriji i praksi* iz 1964. godine, autora Ljudevita Jonkea, došlo se do rezultata koji prikazuju izmijenjenu sliku suvremenog jezika u odnosu na prijašnji. Mnogi prijedlozi koje su autori nudili nisu zaživjeli, a postoje i slučajevi gdje se i ponuđena i „rđava“ riječ primjenjuju u istim značenjima, ali i u potpuno različitim, no valja reći i da su pojedine ponuđene riječi ipak prihvaćene te se i danas primjenjuju. Tako primjerice Maretić kaže kako bi bolje bilo upotrijebiti riječ *pothvatnik*, umjesto, prema njemu, nevaljale riječi *poduzetnik*. Savjet nije prihvaćen te riječ koja je proširena u upotrebi ostaje *poduzetnik*. Dok Andrić savjetuje kako bi valjano bilo umjesto riječi *objektivan* upotrijebiti riječ *bespristran*, Jonke želi rusku riječ *pribrežnik* zamijeniti riječju *obalni*. Andrićev savjet nije prihvaćen, a Jonkeova ponuđena riječ je pronašla svoje mjesto u suvremenom standardnom jeziku.

Budući da su navedena djela nastajala u određenim vremenskim razmacima, vidljivo je osuvremenjivanje savjeta tijekom godina te veća prihvaćenost u standardnom jeziku. Primjerice, više je nevaljanih savjeta predlagao Maretić 1899. godine, nego što si je to dozvolio Jonke 1964. godine.

Po svojim nazorima Maretić je vukovac, zagovornik kulta Vuka Karadžića u Hrvata, hrvatskoga i srpskog jezičnog jedinstva i fonološkoga pravopisa, idealizator "*čistoga narodnog jezika*" i isključivo (novo) štokavske osnovice hrvatskoga standardnoga jezika što je utjecalo na njegov stav prema čakavizmima, a najviše kajkavizmima.

Andrića se smatra puristom kod kojega se zamjećuju otkloni od Maretićeve politike, dakle, on se pokušava odmaknuti od vukovske tradicije, a pritom ponekad nije ni svjestan da joj se ipak priklanja. Težio je tomu da se hrvatski jezik oslobodi natruha koji su posredno ili neposredno došli iz srpskoga jezika, a smatrao je kako se svim jezičnim barbarizmima daje doskočiti samo se treba zamisliti, oprostiti od stranih utjecaja i pravu riječ tražiti u narodu.

Osnovno je načelo kojega se Jonke držao te koje je otkrivalo njegov stav o jeziku *Piši onako kako dobri pisci pišu*, što ga odmah stavlja u opoziciju prema vukovcima i prošlosti čije je načelo bilo *Piši onako kako narod govori*. Zalagao se za hrvatsku inačicu jezika unutar

hrvatskosrpskoga književnoga jezika te je smatrao kako se jezična politika treba voditi snagom znanstvenih, a ne političkih argumenata.

LITERATURA

- Andrić, Nikola, 1911. *Branič jezika hrvatskoga*, Knjižara L. Hartmana: Zagreb.
- Anić, Vladimir, 2004. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber: Zagreb.
- Anić, Vladimir, 2007. *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber: Zagreb.
- Babić, Stjepan, 2007. Nekoliko bilježaka o mučnim trenucima Ljudevita Jonkea. *Jezik 54*: 193 – 194.
- Babić, S., Finka B., Moguš, M. 2000. *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga: Zagreb
- Bašić, Nataša, 2004. Hrvatski u koštacu sa srpskim i u klinču s engleskim. *Jezik 52*: 113 – 118.
- Bašić, Nataša, 2007. Ljudevit Jonke i jugoslavenski jezični unitarizam. *Jezik 57*: 131 – 140.
- Jonke, Ljudevit, 1964. *Književni jezik u teoriji i praksi*, Nakladni zavod znanje: Zagreb.
- Jonke, Mladen, 2007. O Ljudevitu Jonkeu iz obiteljskog sjećanja. *Jezik 54*: 149 – 155.
- Lupić, Ivan, 1999. Jedan pogled na dva vukovca: Vatroslav Rožić i Tomo Maretić. *Kolo*, Časopis Matica hrvatska 3: 43 – 49.
- Mandić Hekman, Ivana, 2010. Iz korespondencije Nikole Andrića s Vatroslavom Jagićem. *Adrias, svezak 17*: 77 – 101.
- Maretić, Tomo, 1899. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Štampa i naklada knjižare L. Hartmana: Zagreb.
- Maretić, Tomo, 1924. *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom*, JAZU: Zagreb.
- Maretić, Tomo, 1892. *Ruske i češke riječi u književnom hrvatskom jeziku*, Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Knjiga VIII: Zagreb.
- Musa, Šimun, 2007. Hrvatski jezik u Bosni i Hercegovini s obzirom na njegov zakonski i stvarni položaj u društvu. *Filologija 48*: 115 – 130.
- Peti, Mirko, 2008. Jagić o Maretiću. *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 34*: 305 – 321.
- Pranjković, Ivo, 2002. Prikazi i osvrti. *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, knjiga 28*: 365 – 416.

- Pranjković, Ivo, 2007. Stogodišnjica Ljudevita Jonkea, 2007. *Croatica et slavica iadertina*: 3 – 8.
- Rišner, Vlasta, 2007. Jezični savjeti Ljudevita Jonkea i suvremena hrvatska norma. *Jezik 54*: 94 – 104.
- Samardžija, M., Pranjković, I. 2006. *Hrvatsko jezično savjetništvo*, Matica hrvatska: Zagreb.
- Stojić, Aneta, 2008. Njemačke posuđenice i hrvatski ekvivalenti. *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 34*: 357 – 369.
- Tafra, Branka, 2007. Ljudevit Jonke o hrvatskom jeziku u 19. stoljeću. *Jezik 54*: 105 – 109.
- Vince, Zlatko, 2002. *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Nakladni zavod matice hrvatske: Zagreb.

IZVORI S INTERNETA

http://www.matica.hr/Kolo/kolo2011_4.nsf/AllWebDocs/Svestrani_nas_Vukovarac_Nikola_Andric, pristup 6. lipnja 2012. godine u 19:00

http://www.historiografija.hr/hz/1960/HZ_13_9_RAVLIC.pdf, pristup 6. lipnja 2012. godine u 19:36

SADRŽAJ

1. Sažetak	1
2. Uvod	2
3. Tko je bio Tomo Maretić	3
4. Stvaralaštvo	4
4.1. <i>O narodnoj zagonetci hrvatskoj</i>	4
4.2. <i>Prijevod Homerove Odiseje</i>	4
4.3. <i>Veznici u slovenskijem jezicima</i> ..	4
4.4. <i>Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima</i> ..	4
4.5. <i>Kosovski junaci i događaji u narodnoj epici</i>	5
4.6. <i>Slavenski nominalni akcenat s obzirom na litavski, grčki i staroindijski</i>	5
4.7. <i>Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika</i>	5
4.8. <i>Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom</i>	6
5. Utjecaj	6
6. Što Maretić podrazumijeva pod barbarizmima	7
7. Antibarbarus	8
8. Sudbina Maretićevih savjeta	8
9. Tko je bio Nikola Andrić	17
10. Stvaralaštvo	19
10.1. <i>Redaktor o autoru</i>	19
10.2. <i>Balkana do Montblanca</i>	19
10.3. <i>Odgovor na odgovor prof. Živanovića</i>	19
10.4. <i>Hrvatski ilirizam i srpstvo</i>	20
10.5. <i>Pod apsolutizmom</i>	20
10.6. <i>Braniču jezika hrvatskoga</i>	20
10.7. <i>Jedan narod treba i jednu književnost da ima</i>	20
10.8. <i>Beograd nam kviri jezik</i>	20
10.9. <i>Koje nam beogradske riječi ne trebaju</i>	20
10.10. <i>Šta je šta?</i>	20
10.11. <i>Iz ratničke književnosti</i>	21
10.12. <i>Lov na sjedečke</i>	21

11. Utjecaj	22
12. Branič jezika hrvatskoga	23
13. Sudbina Andrićevih savjeta	25
14. Tko je bilo Ljudevit Jonke	37
15. Stvaralaštvo	38
15.1. <i>Osnovni problemi jezika hrvatske književnosti u 19. stoljeću</i>	38
15.2. <i>Ideološke osnove zagrebačke filološke škole 19. stoljeća</i>	38
15.3. <i>Sporovi pri odabiranju govora za zajednički književni jezik u Hrvata u 19. stoljeću</i>	38
15.4. <i>Veberove zasluge za naš književni jezik</i>	38
15.5. <i>Borbe oko književnog oblika imeničkoga genitiva množine u 19. stoljeću</i> ...	38
15.6. <i>Šulekova briga o hrvatskoj jezičnoj terminologiji</i>	38
15.7. <i>Slavenske pozajmljenice u Šulekovom „Rječniku znanstvenoga nazivlja“</i> ...	38
15.8. <i>Književni jezik u teoriji i praksi</i>	38
15.9. <i>Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća</i>	38
15.10. <i>Hrvatski književni jezik danas</i>	38
16. Utjecaj	39
17. Sudbina Jonkeovih savjeta	40
18. Zaključak	47
19. Literatura	48